

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНОМУ ТРАНЗИТІ НАФТИ ТА ПРИРОДНОГО ГАЗУ

Зростання обсягів споживання країнами Західної та Центральної Європи природних вуглеводнів, а також нерівномірність розміщення їх ресурсів робить Україну завдяки її вигідному географічному розташуванню і наявністю розвинутої мережі газо- та нафтопроводів своєрідним “енергетичним мостом” між країнами-експортерами та країнами-споживачами нафти та природного газу.

Актуальність дослідження визначається необхідністю проаналізувати сучасний стан міжнародного транзиту нафти та природного газу через Україну.

Серед основних завдань є:

- оцінка сучасних позицій України в сфері міжнародного транзиту нафти та природного газу;
- визначення потенційних змін в структурі та характері транзиту енергоносіїв в майбутньому;
- оцінка регіональної специфіки у міжнародній торгівлі нафтою та природним газом.

Теоретично-методологічну основу дослідження становлять роботи Воловича О.О., Топчієва О.Г., Шевцова А.І., Саприкіна В., Козакевича Є.

Традиційна роль України як країни транзиту нафти та природного газу зумовлена наступними чинниками:

- вигідне економіко-географічне положення. Україна розташована між Росією(великим постачальником нафти та природного газу до країн ЄС) та країнами Європи(великими споживачами нафти та природного газу). Найближчими конкурентами для України є Білорусь та країни Прибалтики, хоча можливості великих обсягів транзиту, яких є обмеженими(вказані держави мають невеликі площі території, що зменшує їх потенціал);

- сприятливі фізико-географічні умови (клімат, рельєф, сейсмічність території і т.д.);

- існуюча мережа нафто- та газопроводів. Протяжність нафтопроводів складає 8 500 км. Територією України проходять нафтопроводи: “Дружба” з Росії (Поволжя, Сибір) через захід України в Угорщину, Словаччину і далі до Західної Європи; Самара (Росія) – Лисичанськ– Кременчук – Херсон – Одеса; Прилуки – Кременчук; Джохар-Кола (Росія) – Луганськ – Лисичанськ; Долина – Дрогобич; “Одеса-Броди”. Протяжність газопроводів складає за одними даними 36 700 км.(з них 23200 км. магістральних шляхів та 13 500 км. внутрішніх), за іншими – 34 400 км. Територією України проходять газопроводи: Ставрополь (Росія) – Луганськ; Шебелинка – Дніпропетровськ – Кривий Ріг – Одеса; Шебелинка – Харків; Шебелинка – Київ; Шатлик (Туркменія) – Саратов(Росія) –

Шебелинка (Харківська обл.); Івацевичі (Білорусь) – Долина, який зв'язує “Сяйво Півночі” (Росія, Сибір) – Івацевичі і “Братерство”, Уренгой – Помари – Ужгород з Росії в Угорщину і Словаччину і далі в країни Західної Європи; “Прогрес” з Росії (Сибір) в Угорщину і Словаччину і далі в країни Західної Європи; “Союз” з Оренбургу (Росія) у широтному напрямку через Луганську обл. до Закарпатської обл. в Угорщину і Словаччину і далі в країни Західної Європи; “Братерство” з Долини (Івано-Франківська обл.) в Угорщину і Словаччину [1;5;6].

Обсяги транзиту нафти та природного газу суттєво відрізняються один від одного. Так, обсяги транзиту нафти досягли рівня 30 млн.т. за рік, а обсяги транзиту природного газу досягли рівня 120 млрд. м. куб. за рік. Саме тому, транзит природного газу має більш вагоме значення для економіки України в цілому [2; 5; 9; 13].

Транзит природного газу. Частка постачань газу із Росії до країн ЄС складає 41%, а в перспективі цей рівень може збільшитися до 60%. Через територію України на світові ринки надходить майже 90% загальних обсягів російського експорту газу в Європу. З одного боку – це дозволяє Україні забезпечити значну частку власних потреб в природному газі і надходжень у бюджет. Але, з іншого недоліком є монопольна залежність від поставок газу із Росії. Значна залежність від Росії не може влаштовувати також і країни ЄС [2; 3; 6; 8]. Не зважаючи на те, що Україна має потужну ГТС та багатого «газового сусіда», в результаті неузгодженості політичних дій в нашій країні, Росія вже будує в обхід України газопровід “Північний потік” і веде переговори з європейськими країнами щодо будівництва газопроводу “Південний потік”, сумарна потужність, яких складе 112-115 млрд. м. куб. на рік., що майже дорівнює сьгоднішньому обсягу транзиту природного газу через територію України. Саме тому одним із головних завдань у сучасній газовій політиці України є збалансованість дій з одного боку із Росією – основним постачальником природного газу в Європу, з іншого – з країнами ЄС, які є авторами ряду проектів, що спрямовані на диверсифікацію постачання природного газу та модернізацію ГТС.

Потенційними країнами-експортерами природного газу в Україну (окрім Росії) слід вважати: Туркменістан та Іран. Країнами-імпортерами природного газу з України є країни Європи, а саме Польща, Словаччина, Угорщина, Болгарія, Чехія, Австрія, Німеччина, Італія, країни колишньої Югославії та ін.

Транзит нафти. Ситуація, що склалася з транзитом нафти дещо відрізняється від транзиту природного газу. Загальна фактична потужність української системи нафтопроводів складає 114,0 млн. т. нафти на зовнішньому вході та 57,7 млн. т. на виході за кордон, що забезпечує Україні дуже важливу роль як країни-транзитера російської нафти до Європи. Однак вихідні потужності магістралей використовуються сьогодні лише на 55-58,7%. А в останні роки спостерігається падіння обсягів транспортування і експорту нафти українськими магістралями [7;12]. Це все пояснюється застарілістю нафтопровідної системи України, необхідністю пошуків шляхів

диверсифікації постачання нафти до Європи, геоекономічними та геополітичними факторами [6;7].

Окремо стоїть питання щодо використання потужностей нафтопроводу Одеса-Броди. Пропускна здатність 9 млн. т. нафти на рік (з можливістю збільшення до 45 млн. т/рік), який призначався для транспортування до Європи каспійської нафти, в даний час використовується в реверсному режимі для постачання російської нафти з Бродів на морський термінал „Южний” [10;12]. Існує проект продовження нафтопроводу до Гданську (Польща), для диверсифікації поставок нафти на українські НПЗ. Так, 17 січня 2011 року Білорусь та Україна підписала договір про транспортування через нафтопровід “Одеса-Броди” нафти обсягом 4 млн. т. на рік до Мозирського НПЗ в Білорусі. Прокачуватиметься венесуельська нафта, відповідні договори між Венесуелою та Білоруссю вже укладені. Окрім того, в серпні 2011 року Україна підписала договір з Азербайджаном про заповнення на третину нафтопроводу „Одеса – Броди”.

Потенційними країнами-імпортерами нафти в Україну (окрім Росії) слід вважати: Казахстан, Азербайджан, Туркменістан, Іран, а також Ірак, Саудівську Аравію, Лівію, Алжир. Більшість з цих країн мають значні експортні можливості, які можуть задовольнити потреби України, але це буде залежати від транспортних можливостей, енергетичної дипломатії та фінансових витрат. Країнами-імпортерами нафти слід вважати країни Європи.

На основі розглянутого матеріалу варто відмітити, що Україна маючи значні транзитні перспективи в сфері транспортування нафти та природного газу, за останнє десятиліття, поступово втрачає свої транзитні можливості, в результаті насамперед політичної та економічної нестабільності всередині держави, що призводить до подальшого погіршення економічної ситуації в Україні. Тому варто, як найшвидше розробити та впровадити радикальну програму дій з використання транспортних перспектив. Сьогодні в умовах вуглеводневої ери, значення нафти і природного газу набуло небувалого розмаху і це значення буде підтримуватися до тих пір поки, не будуть широко впроваджені у використання альтернативні види палива. Актуальність подальшого дослідження має велике значення, в умовах того, що нафтогазові відносини перетворилися на важелі геополітичного та гео економічного впливу між державами.

Список використаних джерел:

1. Безуглий В.В., Козинець С.В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: Посібник. – К.: Видавничий центр “Академія” 2003. – 688 с.
10. Энергитическая стратегия России до 2020 г. Утверждена распоряжением Правительства Российской Федерации № 1234-р от 28 августа 2003 года [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.minprom.gov.ru>.
11. Козакевич Є. Україні достатньо реалізувати тільки один проект – Одеса-Броди-Гданськ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dialogs.org.ua>
12. Обзор рынка услуг по транспортировке нефти и газа Украины. 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.db.niss.gov.ua>

13. Саприкін В. Майбутнє газотранспортної системи України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ucerps.org>
2. Енергетична безпека України: зб.ст. та аналітичних матеріалів/за заг. ред. О.О.Воловича / Національний інститут стратегічних досліджень, Регіональний філіал м.Одеса. – Одеса: Фенікс,2009. – 356 с.
3. Енергетична безпека України: Стратегія та механізми забезпечення/А.І. Шевцов, М.І. Земляний, А.З. Дорошевич та ін. / За ред.А.І. Шевцова. – Дніпропетровськ: Пороги, 2002. – 264 с.
4. Політика України у Чорноморсько-Каспійському регіоні у контексті стратегії Європейському Союзу: від взаємодії до співпраці. Зб. матеріалів між народ. наук. конференції(Одеса 17-18 липня 2008 р.)/ Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень. – Регіональне представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі/ За заг. ред. О.О. Воловича - .:Фенікс, 2008. – 256 с.
5. Саприкін В. Газовий трикутник ЄС-Україна-Росія: єдність та боротьба інтересів// Дзеркало тижня від 13 квітня 2002 р.
6. Топчієв О.Г., Тітенко З.В. Геополітична та гео економічна ідентичність України у Балто-Чорноморсько-Каспійському просторі // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – Випуск 16. – 156 с. – С.124-129.
7. Аналітична записка “Щодо розробки енергетичної стратегії України до 2030 року” [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://www.ukrenergo.energy.gov.ua>
8. Диверсифікація постачання газу в Україну. Бажання та реалії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.db.niss.gov.ua>
9. Земляний Н., Бараннік В. Чинники безпеки нафтопроводів при виборі варіантів диверсифікації постачання нафти в Україну [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://www.db.niss.gov.ua>